

До 300-річчя
від дня народження
Григорія Савича
СКОВОРОДИ

МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
за результатами XVIII Міжнародної
науково-практичної конференції
(12–13 травня 2022 р., м. Харків)**

Харків 2022

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди (Україна),
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (Україна),
Вірменський державний педагогічний університет імені Х. Абовяна (Вірменія),
Батумський державний університет імені Шота Руставелі (Грузія),
Телавський державний університет імені Якоба Гогобашвілі (Грузія),
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (Україна),
Куявсько-Поморська Вища Школа в Бидгощі (Польща)

МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
за результатами XVIII Міжнародної
науково-практичної конференції,
присвяченої 300-річчю Г. С. Сковороди
(12–13 травня 2022 р., м. Харків)

Харків
2022

УДК [37:001]«20»

Затверджено вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 5 від 24.06.2022 р.)

Методологія сучасних наукових досліджень : збірник наукових праць за результатами XVIII Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 300-річчю Г. С. Сковороди (12–13 травня 2022 р., м. Харків). — Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2022. — 277 с.

Мови видання: українська, англійська, білоруська, вірменська, грузинська, російська.

У збірці представлено результати актуальних наукових досліджень вчених – докторантів, викладачів, учителів, вихователів, аспірантів – учасників XVIII Міжнародної науково-практичної конференції «Методологія сучасних наукових досліджень» (Харків, 12–13 травня 2022 р.) з України, Вірменії, Грузії, Китайської Народної Республіки, Польщі.

Для наукових працівників, викладачів закладів вищої освіти, учителів, вихователів, здобувачів вищої освіти. Може використовуватись у навчальному процесі на всіх рівнях вищої освіти.

Усі статті пройшли рецензування, зберігають авторську редакцію. Всю відповідальність за зміст несуть автори.

Організаційний комітет конференції:

Бойчук Юрій – голова організаційного комітету, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)

Бережна Світлана – заступник голови організаційного комітету, доктор філософських наук, професор, проректор з наукової, інноваційної та міжнародної діяльності Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)

Гаврілова Людмила – доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри теорії і практики початкової освіти Донбаського державного педагогічного університету (Слов'янськ, Україна)

Каралідзе Джемал – кандидат історичних наук, асоційований професор, завідувач кафедри історії, археології та етнології Батумського державного університету імені Шота Руставелі (Батумі, Грузія)

Карапетян Володимир – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної педагогіки та методик Вірменського державного педагогічного університету ім. Х. Абовяна (Єреван, Вірменія)

Криштоф Світлана – заступник голови організаційного комітету, кандидат педагогічних наук, директор Департаменту атестації кадрів вищої кваліфікації Міністерства освіти і науки України (Київ, Україна)

Рамазашвілі Соломон – доктор освітніх наук, заступник канцлера Телавського державного університету імені Якоба Гогешашвілі (Телаві, Грузія)

Соколова Алла – доктор педагогічних наук, професор, в.о. завідувача кафедри теорії і методики мистецької освіти та вокально-хорової підготовки вчителя Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)

Тамарашвілі Тамар – доктор історичних наук, асоційований професор, професор департаменту соціальних наук, бізнесу та права, декан факультету соціальних наук, бізнесу та права Телавського державного університету імені Якоба Гогешашвілі (Телаві, Грузія)

Фомін Володимир – доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії і методики мистецької освіти та вокально-хорової підготовки вчителя, в.о. декана факультету мистецтв Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)

Шиошвілі Ірма – доктор філософських наук, професор, ректор Телавського державного університету імені Якоба Гогешашвілі (Телаві, Грузія)

Шукашвілі Ія – головний спеціаліст Бюро міжнародних відносин Телавського державного університету імені Якоба Гогешашвілі (Телаві, Грузія)

Юр'єва Катерина – заступник голови організаційного комітету, доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії і методики мистецької освіти та вокально-хорової підготовки вчителя Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)

Янкович Олександра – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри ранньої освіти, спеціальної педагогіки та ресоціалізації Куявсько-Поморської Вищої Школи (Бидгощ, Польща); завідувач кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (Тернопіль, Україна)

ЗМІСТ

ШЛЯХИ ІНТЕГРАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ ОСВІТИ

ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ТА СВІТОВОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ 7

Чайковська Г. Нові технології в освіті для сталого розвитку 8

Яремівич М. Формування громадянської солідарності у студентської молоді – один із напрямків консолідації європейського та українського освітніх просторі 11

Передерій О. Умови прискорення трансформації правової культури населення України в аспекті європейської інтеграції 14

Го Іцзян. Інтеграція системи підготовки музично-педагогічних кадрів КНР до міжнародного освітнього простору 17

Ушмарова В., Ван Цзивень. Кроскультурний аналіз проблеми музичної обдарованості в українських і китайських дослідженнях 21

Янкович О. Методи наукових досліджень у педагогіці та медсестринстві в республіці Польща. . . 25

Жворонков М. Національний освітній процес мистецтва ілюзіонізм як невід’ємна складова інтеграційного симбіозу європейського освітнього простору 28

ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ 31

Ємельяненко Г., Абизова Л. Евристичний потенціал філософії освіти в сучасних педагогічних дослідженнях 32

Пільков К. Дихотомія «факт – цінність» як методологічний критерій у юридичній науці 35

Сурнін М. Застосування філософського аналізу культурологічних явищ для порівняння їх семантичного змісту 39

Трубавіна І. Теоретико-методологічні основи сучасного науково-педагогічного дослідження 41

СИСТЕМА ПРИРОДНИЧО-НАУКОВИХ МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ 44

Буднік С. Зміни клімату й виклики до перебудови гідрометеорологічної мережі. 45

Максименко І., Прокопук М., Зуб Л. Біоіндикація радіоактивного забруднення водою зони відчуження ЧАЕС методом аналізу пилку макрофітів. 47

Прилуцький С. Новітні прикладні методи досліджень в експериментальній генетиці 52

Степанюк А., Негоденко А. Загальні методи наукового пізнання як основа системи природничо-наукових методів дослідження. 54

Чалаташвілі О. Виготовлення спиртової настоянки квітів шафрану: дослідження оптимальних умов. 57

СИСТЕМА МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ В СУСПІЛЬНИХ, ЕКОНОМІЧНИХ, ГУМАНІТАРНИХ НАУКАХ ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВІ 60

Аладашвілі М., Тамарашвілі Т. Маршрути культурного туризму Ради Європи та Грузія 61

Basilashvili N. Comparative analysis of "soft power" and "common ground" theories 70

Voichuk V., Yefremova N. Methods for investigating the phenomenon of pessimism as a personal factor of communicative interaction 75

Боришполь Г. Ребрендинг архетипу України – соціокультурний феномен початку XXI ст. 77

Будякова О. Біоекономіка: міждисциплінарний характер досліджень 80

Бурдіашвілі М. Розвиток культури й освіти Кварельського району в 1930–1940-х роках 83

Ванда І. Бази даних у дидактичному і дослідницькому інструментарії суспільної географії макрорегіонів світу 87

Гіоргадзе Н. Артур Лайст і Грузія 91

<i>Кебадзе М., Сабанадзе О., Чохелішвілі Л.</i> Галузь історії та її розвиток у Телавському державному університеті	94
<i>Кочлошвілі Н.</i> Генезис і структура грузинської малої прози	95
<i>Мартиненко І., Королевська Т., Юр'єва К.</i> Пісні війни: естафета крізь століття	97
<i>Рамазашвілі С.</i> Бізнес-ідея і бізнес-планування	104
<i>Khalvashi R.</i> The Great Paschal Cycle with Commentaries and Order by Tbel Abuseridze	108
<i>Церцвадзе М.</i> Навчання іноземних магістрантів-філологів жанрів наукового мовлення	110
<i>Цигнадзе Ш.</i> Синонімічне поле із семантикою горя (За словниками грузинських та англійських синонімів)	111
<i>Шленьова М.</i> Особливості національного думскролінгу: як мінімізувати негативний вплив на навчання	113
МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ В ПЕДАГОГІЦІ.	115
<i>Amiraghyan M.</i> Pedagogical ways of forming senior preschooler's linguistic abilities	116
<i>Багатрішвілі Н.</i> Навчання, орієнтоване на учня	120
<i>Басіладзе Н. В. О.</i> Сухомлинський про кохання, шлюб та сім'ю	127
<i>Беземчук Л., Дарда Д.</i> Педагогічні умови гуманізації професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва	135
<i>Бобирєва О.</i> Організаційно-методичні аспекти формування фахової компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти на основі формування фахових цінностей	138
<i>Ван Пань, Юр'єва К.</i> Провідні підходи до визначення суті особистісно-професійного розвитку вчителя музики в КНР	142
<i>Васильєва О.</i> Реалізації методів формування навичок естрадного вокалу у майбутніх вчителів музичного мистецтва в процесі підготовки творів вокальної програми	147
<i>Гаєриш І., Михайленко А.</i> Моніторинг освітнього процесу	151
<i>Груць Г.</i> До проблеми обґрунтування актуальності науково-педагогічного дослідження	153
<i>Козачок Є.</i> Співпраця закладу дошкільної освіти з сім'ями вихованців у процесі народознавчої роботи	157
<i>Коширова К., Рудічєва Н.</i> Використання елементів арттерапії у розвитку емоційного інтелекту учнів молодшого шкільного віку	160
<i>Кузьмічова В.</i> Деякі аспекти вокальної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва в класі постановки голосу.	162
<i>Лапшина І.</i> Роль сім'ї у становленні особистості дитини з обмеженими можливостями здоров'я.	164
<i>Левчик І., Мазур О.</i> Військове вторгнення в Україну-2022 як додатковий параметр середовища формування моделі інтегрованого навчання	168
<i>Лі Ябінь, Юр'єва К.</i> Методологія визначення структури професійно-педагогічної компетентності вчителя малювання в Китаї.	172
<i>Лінь Ваньї.</i> Формування міжкультурної компетентності здобувачів-іноземців у процесі вокальної підготовки як наукова проблема	177
<i>Лозицький Д., Ічанська Н.</i> Формування ключових компетентностей у студентів шляхом розв'язування прикладних задач	181
<i>Лю Хуань.</i> Самореалізація майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі інтерпретації вокальних творів	185
<i>Лю Чженьянь.</i> Хоровий спів як чинник виховання особистості в КНР.	188
<i>Мамчур О.</i> Методичні підходи до викладання суспільної географії макрорегіонів світу в закладах вищої освіти: сучасні завдання і виклики.	191
<i>Манучарян С., Налбандян Т.</i> Особливості розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників	194

Мікеладзе Т. Особливості наративного дослідження	198
Мкртічян О. Впровадження технології формування творчого потенціалу в майбутніх вихователів в освітньому процесі ЗВО	202
Овсепян С., Кіракосян Л. Ефективність занять шахами в дитячому садку	206
Остапенко А. Філософські витоки критичного мислення	210
Рудічєва Н. Особливості формування аксіологічної компетентності учнів молодшого шкільного віку	212
Сеньовська Н., Нестайко І. Застосування та аналіз вебінарів як форми організації навчання	214
Середа М., Ічанська Н. Особливості дистанційного навчання під час вивчення математики	216
Tavdgiridze L., Sherozia N., Doborjginidze D. Creative thinking – one of the challenges of the education system	218
Ткаченко М. Формування сценарно-режисерських навичок як компонент професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва	225
У Юе. Методи підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до поліхудожнього виховання учнів в умовах інтегрованого навчання	229
Khoderyan B., Harutyunyan A. The study of wood elasticity as a factor in the development of technical knowledge of students	231
Чжан Хао. Методологія діагностики розвитку музичальності дітей дошкільного віку в Україні та КНР	236
Чжао Бейбей. Образотворча діяльність школярів України та КНР у позаурочний час	241
Чжоу Тінтін. Питання організації методичної роботи з музичного розвитку дітей	244
Шурпик О., Ічанська Н. Інформаційні технології у навчанні вищої математики	246
МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ У ПСИХОЛОГІЇ	249
Карапетян В., Кіракосян Л., Оганесян Ш. Методи самопізнання у старшому дошкільному віці	250
Конева К., Малихіна О. Особливості вивчення міжособистісних взаємин молодших дошкільників з однолітками	254
Концева О., Серга Т. Психологічний зміст феномену задоволеності шлюбом	256
Лапенко Я., Серга Т. Психолого-педагогічні методи корекції емоційно-вольової сфери дітей з затримкою психічного розвитку	260
Лубенець Ю., Серга Т. Психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку в умовах перебування на прифронтових територіях	263
Малихіна О. Фасилітативний підхід у діяльності вихователя: актуальні проблеми дослідження	265
Хачатрян Н., Карапетян В. Сутність психологічної сумісності: аналіз основних понять	267
Цуркан І., Серга Т. Психодіагностичний інструментарій дослідження кар'єрних орієнтацій студентів закладів вищої освіти	271
Шишова О. Невербальні засоби взаємодії волонтера з клієнтами	273

Степанюк А.

*професор, доктор педагогічних наук,
професор кафедри загальної біології
та методики навчання природничих дисциплін
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна*

Негоденко А.

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
хіміко-біологічного факультету
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна*

ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ ЯК ОСНОВА СИСТЕМИ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВИХ МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Вища освіта в Україні на сучасному етапі її розвитку характеризується переорієнтацією зі знанневої парадигми на компетентнісну, ґрунтується на діяльнісному та особистісному підходах. Актуальним стає розвиток творчого потенціалу здобувачів освіти, опанування ними способами самореалізації. Крім того, вихід на нові рівні пізнання природи, передбачає як необхідну умову ініціативність молоді, її прагнення виявляти новизну і здатність активно досліджувати складність мінливого світу, а також створювати нові оригінальні стратегії діяльності. Це актуалізує проблему озброєння здобувачів вищої освіти методами наукового пізнання як рівноцінним компонентом змісту навчання, виділяючи їх поряд з фактами, поняттями, законами, теоріями в окремий вид знань, який необхідно засвоїти.

У дидактиці проводяться інтенсивні дослідження цієї проблеми. Однак більшість авторів, в основному, зосереджують увагу на умовах і шляхах озброєння здобувачів освіти одним методом або навіть його окремим видам на певному етапі навчання. Корисність таких досліджень очевидна. Разом з тим, розгляд питання прилучення студентів до одного конкретного методу без врахування тісного зв'язку з іншими ускладнює створення методичної системи формування системи методів наукового пізнання, яка, фактично, є основою як навчального, так і наукового пізнання. Це значно ускладнює використання існуючого теоретичного доробку науковців і є однією з головних причин незадовільного рівня оволодіння здобувачами методами наукового пізнання.

Теоретичний аналіз проблеми, власний педагогічний досвід дозволив нам виокремити певні концептуальні положення озброєння студентів методами наукового пізнання, які розширюють додаткові можливості підвищення ефективності цього процесу. Зокрема:

1. Процес наукового пізнання це динамічне системне утворення між рівнями якого існує ієрархічний зв'язок. Зважаючи на класифікацію методів наукового пізнання в залежності від ступеня їх загальності, вони поділяються на всезагальний, загальні та спеціальні методи. Найвищий рівень – це всезагальний метод, який проявляється у діалектично знятому вигляді на інших рівнях. Загальні методи наукового пізнання використовуються на всіх рівнях пізнання і при вивченні різних форм руху матерії. Вони трансформуються у спеціальних методах природничо-наукового пізнання у прийоми як компоненти структури методу. В освітньому процесі загальні методи наукового пізнання асоціюються з методами навчально-пізнавальної діяльності здобувачів, прийомами розумової діяльності. З цього робимо висновок, що озброєння студентів загальними методами наукового пізнання є основою для успішного застосування методів пізнання природи (спеціальних методів).

2. Формування у здобувачів діалектичних уявлень про процес пізнання і ефективно оволодіти його методами як дієвим засобом формування професійних компетентностей досягається при умові, якщо озброєння загальними методами наукового пізнання здійснюється з врахуванням їх об'єктивного взаємозв'язку, який розкривається за рахунок логічного чергування структур методу. Встановлення варіантів структур методів в залежності від видів знань, які вивчаються, дозволило виявити, що логічні структури різних методів в процесі навчання чергуються між собою. Це означає, що не можна озброїти здобувачів освіти цими методами в лінійній послідовності, вивчивши спочатку один метод, потім другий, третій і так далі. Розвиток знань про кожний метод, його структури, вдосконалення умінь його використання відбувається лише на основі використання інших методів, які з ним взаємопов'язані та входять до його складу в якості прийомів. При цьому оволодіння здобувачами освіти одним методом на певному рівні складності створює основу для підвищення рівня засвоєння іншого методу. Приміром, для застосування методу моделювання необхідно використати такі методи пізнання, як аналіз і синтез, абстрагування, індукція і дедукція, спостереження, порівняння (аналогія), вимірювання, експеримент. При цьому метод спостереження пов'язаний з вимірюванням та експериментом, а аналіз і синтез неможливо виконати без спостереження та вимірювання, абстрагування – без вимірювання, порівняння, спостереження тощо.

Чергування в навчанні варіантів структур одного методу з варіантами структур інших методів наукового пізнання дозволяє здобувачам більш глибоко усвідомити взаємозв'язки цих методів і сприяє успішному їх засвоєнню. Таке чергування потребує багаторазового переосмислення знань про кожний загальний метод пізнання і вдосконалення умінь його використання.

3. Науковий метод являє собою єдність двох способів існування: як системи речень, які описують певну послідовність операцій (тобто в даному випадку метод розглядається як система знань), і як самої системи операцій, які виконуються в певній послідовності (метод розглядається як безпосередній спосіб діяльності). Тобто, цілісне уявлення про методи наукового пізнання і усвідомлене оволодіння ними здобувачами освіти досягається, якщо озброєння цими методами передбачає їх формування і як виду знань, і як способу діяльності.

Ці положення покладені нами в основу експериментальної методики озброєння здобувачів освіти загальними методами наукового пізнання. Її серцевиною є використання варіативності структур методів наукового пізнання для визначення послідовності прилучення здобувачів до методів наукового пізнання, відбору інформації про них та можливостей її засвоєння у освітньому процесі, розробки типології завдань тощо. Всебічний аналіз результатів формувального експерименту підтвердив ефективність запропонованої методики озброєння здобувачів освіти загальними методами наукового пізнання та кореляції рівня їх сформованості із якістю застосування спеціальних методів природничо-наукового дослідження.